

I. SLOŽENÍ OBYVATELSTVA PODLE VĚKU A RODINNÉHO STAVU

Populace České republiky se během roku 2008 zvětšila o 86,4 tisíce osob, z čehož 14,6 tisíce tvořil přirozený přírůstek. Počet živě narozených dětí dosáhl téměř 120 tisíc, čímž se nadále rozšířila základna věkové pyramidy (tento proces započal roku 2000) a mírně se zvýšil i celkový počet dětí ve věku 0-14 let. Přesto však pokračovalo stárnutí české populace, opět vzrostl podíl seniorů a zhoršil se vzájemný poměr závislých složek populace.

Tab. I.1 Věkové složení obyvatelstva, 1991-2008 (k 31.12.)

	1991	2001	2004	2005	2006	2007	2008
Počet obyvatel celkem (v tis.)	10 313	10 206	10 221	10 251	10 287	10 381	10 468
v tom ve věku: 0-14	2 121	1 622	1 527	1 501	1 480	1 477	1 480
15-64	6 877	7 170	7 259	7 293	7 325	7 391	7 431
65+	1 315	1 415	1 435	1 456	1 482	1 513	1 556
80+	264	260	308	322	336	349	362
Podíl věkové skupiny (v %)							
0-14	20,6	15,9	14,9	14,6	14,4	14,2	14,1
15-64	66,7	70,2	71,0	71,1	71,2	71,2	71,0
65+	12,7	13,9	14,0	14,2	14,4	14,6	14,9
Podíl 80+ / 65+	20,1	18,4	21,5	22,1	22,6	23,0	23,3
Syntetické ukazatele							
Index stáří ¹⁾	62,0	87,2	94,0	97,0	100,2	102,4	105,1
Index ekonomického zatížení A ²⁾	50,0	42,3	40,8	40,6	40,4	40,4	40,9
Index ekonomického zatížení B ³⁾	72,3	57,1	54,8	54,4	54,1	53,9	54,1
Průměrný věk - obě pohlaví	36,5	39,0	39,8	40,0	40,2	40,3	40,5
- muži	34,7	37,4	38,2	38,4	38,6	38,8	38,9
- ženy	38,1	40,5	41,3	41,5	41,7	41,8	42,0
Věkový medián	35,6	37,9	38,7	38,9	39,1	39,1	39,2

¹⁾ počet osob ve věku 65 a více let na 100 dětí ve věku 0-14 let

²⁾ počet dětí ve věku 0-14 let a osob starších 65 let na 100 osob ve věku 15-64 let

³⁾ počet osob ve věku 0-19 let a osob starších 65 let na 100 osob ve věku 20-64 let

V průběhu roku 2008 se dožívala věku 65 let početně silná generace 1943, a tak jen v tomto věku se počet obyvatel mezi 1. lednem a 31. prosincem zvýšil o 13,4 tisíce. Celkově přibýlo ve věku nad 65 let 43,3 tisíce osob. Ve srovnání s celou skupinou 65+ ještě výraznější početní růst nastal u dílčí věkové skupiny 80+. Tento trend bude stále zřetelnější: v nejbližších letech hranici 80 let překročí nejen ročník 1918, ale i následující silně početně generace narozených těsně po ukončení první světové války.

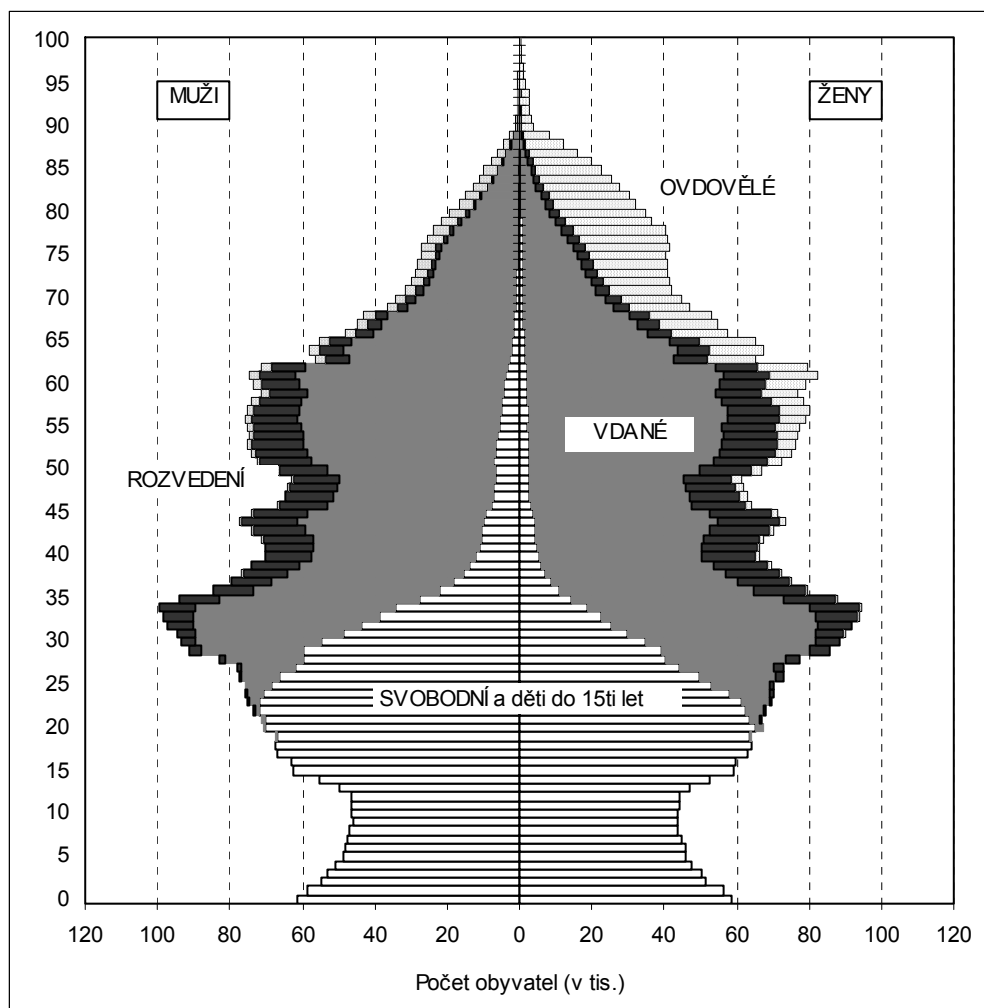
Jak již bylo uvedeno, počet dětí ve věku 0-14 let se po desetiletích poklesu v uplynulém roce mírně zvýšil (o 3,0 tisíce), avšak v kombinaci s výraznějším růstem celé populace se podíl dětí v obyvatelstvu ČR nadále snížil, a to na 14,1 %. Počet osob mezi věky 15 a 64 let se ke konci roku 2008 vyšplhal na 7,43 milionu, když v průběhu roku vzrostl o 40,0 tisíce. Relativní zastoupení této složky populace se prozatím mění nejméně, od roku 2003 je na úrovni 71 %.

Index stáří, porovnávací početnost skupiny osob starších 65 let a dětí do věku 15 let, dosáhl potřeby v řadě hodnoty vyšší než 100, konci roku 2008 odpovídá číslo 105,1. Také vývoj průměrného věku populace vypovídá o pokračujícím stárnutí – ve srovnání se situací na konci roku 2007 byl o rok později o 0,2 vyšší, činil 40,5 let (38,9 let pro muže a 42,0 pro ženy). V nejbližších letech ani v dlouhodobém vývoji přitom nelze očekávat výrazné změny ve smyslu mládnutí populace ČR. Generaci 1943 budou do vyššího věku následovat ještě silnější populační ročníky z posledních válečných a zejména pak poválečných ročníků, počet narozených dětí již pravděpodobně dosáhl svého vrcholu.

Porovnáme-li jednotlivé složky populace podle věku předpokládané ekonomické aktivity/neaktivity, byla situace v roce 2008 poměrně příznivá. V tradiční variantě výpočtu indexu, kdy za ekonomicky aktivní jsou považovány osoby ve věku 15 až 64 let, připadlo na 100 osob tohoto věku zhruba 41 závislých. Ve srovnání se situací na počátku 90. let 20. století tedy o 11 méně. Ke stejnému závěru dospějeme i při porovnání skupin vymezených 0-19 a 65+ let (ekonomicky neaktivní složka), resp. 20-64 let (ekonomicky aktivní složka), což lépe odpovídá reálnému nástupu do zaměstnání. Takto definovaný index ekonomického zatížení (v tabulce I.1 označen jako "B") byl na počátku 90. let vyšší než 70, dnes činí 54.

Na rozdělení populace podle věku a rodinného stavu mají vliv veškeré probíhající demografické procesy. Porodnost určuje, jaká je počáteční velikost generace, úmrtnost a emigrace ji redukují a imigrace naopak navyšuje. Úmrtnost společně se sňatečností a rozvodovostí ovlivňuje rozložení osob daného věku do jednotlivých rodinných stavů, a to rozdílným způsobem u mužů a u žen.

Obr. I.1. Věková struktura obyvatelstva podle pohlaví a rodinného stavu, 31. 12. 2008

Ve srovnání s obdobím předrevolučním se dnešní populace vyznačuje vyšším zastoupením svobodných osob, což platí zejména pro věkové skupiny do 40 let věku, odrážející prudké snížení úrovně sňatečnosti a její posun do věku vyššího. Ve věkové skupině 25-29 let bylo na konci roku 2008 ještě téměř 78 % mužů a 60 % žen svobodných, což se projevilo poklesem podílu ženatých a vdaných osob ve stejné věkové skupině. Nadpolovičního zastoupení dosáhly osoby žijící v manželství v rámci pětiletých věkových skupin až ve věku 35-39 let u mužů a 30-34 let u žen, zatímco v roce 1991 již ve skupinách o deset let mladších.

Také na konci věkového spektra došlo ke změnám v zastoupení osob žijících v manželství. Zlepšující se úmrtnostní podmínky přispěly k rostoucímu podílu osob ženatých a vdaných, zatímco podíl ovdovělých klesá. Stále výrazná je však diferenciace mezi muži a ženami (tab. I.2): mezi osobami staršími 80 let žilo na konci roku 2008 v manželství 63,2 % mužů a pouze 14,2 % žen. Na druhou stranu, mezi ovdovělé se řadilo 31,2 % mužů a 76,9 % žen tohoto věku. Nejvýznamnější rozdíly ve struktuře podle rodinného stavu mužů a žen panují právě v zastoupení ovdovělé a svobodné části populace. Mezi obyvatelstvem starším 15 let je dnes mezi ženami o 11 procentních bodů více ovdovělých než u mužů, naopak zastoupení svobodných mužů je o 10 procentních bodů nad ženami. Podobná situace panovala i na počátku 90. let 20. století.

Rozvedené osoby nabraly na relativní síle mezi vrstevníky zejména od středního věku v důsledku rostoucí rozvodovosti a nižší intenzity opakované sňatečnosti rozvedených. Druhé sňatky uzavírají o něco častěji rozvedení muži, zastoupení rozvedených je u žen v odpovídající věkové skupině vždy vyšší. Maximálních hodnot dosáhl na konci roku 2008 podíl rozvedených u žen ve věkové skupině 40-44 let

(23,1%) a u mužů 45-49 let (20,2 %). Na počátku 90. let 20. století byly nejvyšší zaznamenané hodnoty téměř o polovinu nižší, věkový interval se však tolik nelišil.

Tab. I.2 Struktura obyvatel podle pohlaví, věku a rodinného stavu (k 31.12.), v %, 1991-2008

Pohlaví a věk	Svobodní (é)			Ženatí (vdané)			Rozvedení (é)			Ovdovělí (é)		
	1991	2001	2008	1991	2001	2008	1991	2001	2008	1991	2001	2008
Muži : 15-19	98,6	99,9	100,0	1,4	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
20-24	67,1	91,9	97,1	31,6	7,6	2,7	1,3	0,4	0,1	0,0	0,0	0,0
25-29	27,9	57,1	77,9	67,4	38,7	20,2	4,6	4,2	1,8	0,1	0,0	0,0
30-34	15,5	26,1	45,5	77,1	63,5	47,3	7,3	10,4	7,1	0,1	0,1	0,1
35-39	11,0	15,4	23,8	79,1	70,7	61,9	9,6	13,7	14,2	0,3	0,2	0,2
40-44	8,1	11,7	14,8	80,3	72,7	65,6	11,0	15,1	19,3	0,6	0,5	0,4
45-49	6,4	9,2	11,4	81,7	74,2	67,7	10,9	15,7	20,2	1,0	0,9	0,7
50-54	5,4	6,9	9,1	83,6	76,9	70,4	9,2	14,6	19,2	1,7	1,6	1,3
55-59	4,7	5,2	6,9	84,7	79,9	74,2	7,6	12,2	16,5	3,1	2,7	2,4
60-64	4,3	4,2	4,9	83,8	82,2	78,0	6,3	9,0	12,9	5,6	4,5	4,1
65-69	4,2	3,7	3,7	81,1	81,7	80,3	5,2	6,9	9,4	9,5	7,7	6,5
70-74	3,8	3,3	3,1	77,0	78,4	79,9	4,4	5,4	6,4	14,8	13,0	10,7
75-79	3,6	3,4	2,7	68,0	71,4	75,6	3,5	4,3	4,6	24,9	20,9	17,1
80+	3,4	2,9	2,5	51,0	56,1	63,2	2,4	3,2	3,0	43,2	37,8	31,2
Ženy: 15-19	93,0	99,3	99,7	6,9	0,7	0,3	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
20-24	36,6	79,1	91,1	60,1	19,5	8,4	3,2	1,3	0,5	0,2	0,0	0,0
25-29	11,2	35,0	59,8	81,2	57,4	36,2	7,2	7,3	3,8	0,4	0,3	0,1
30-34	5,8	11,8	28,6	83,7	73,4	60,4	9,6	14,0	10,6	0,9	0,7	0,4
35-39	4,2	6,3	12,5	82,3	75,7	67,6	11,9	16,6	18,9	1,7	1,4	0,9
40-44	3,5	4,5	6,7	80,5	75,7	68,2	13,0	17,4	23,1	3,0	2,4	1,9
45-49	3,2	3,6	4,8	78,7	74,6	69,3	12,7	17,6	22,6	5,3	4,2	3,3
50-54	2,8	3,2	3,7	76,6	73,5	70,0	10,5	15,9	20,3	10,0	7,5	5,9
55-59	2,6	2,9	3,1	70,7	70,3	68,6	9,2	13,7	18,0	17,5	13,2	10,3
60-64	2,9	2,5	2,8	60,5	64,1	64,9	8,4	10,6	14,9	28,1	22,9	17,5
65-69	3,6	2,3	2,5	46,8	53,4	56,9	7,4	9,0	11,6	42,2	35,3	29,0
70-74	3,8	2,6	2,2	33,2	39,3	45,2	6,0	8,0	9,1	57,0	50,2	43,5
75-79	4,3	3,2	2,1	19,7	24,4	30,8	4,6	7,0	7,8	71,4	65,4	59,3
80+	5,4	3,6	2,7	8,6	9,6	14,2	3,3	5,1	6,2	82,7	81,7	76,9
Celkem ve věku 15+	20,6	25,8	29,2	62,3	55,4	51,0	7,2	9,7	11,4	10,0	9,1	8,4
- muži	25,4	30,9	34,3	65,0	57,4	52,6	6,3	8,8	10,3	3,2	2,9	2,7
- ženy	16,1	21,1	24,4	59,7	53,5	49,5	7,9	10,6	12,4	16,2	14,8	13,7

K 31. 12. 2008 žilo v České republice podle údajů Cizinecké policie Ministerstva vnitra ČR celkem 438 301 cizinců (tvořili 4,2 % obyvatelstva), z nich 172,9 tisíce u nás mělo trvalý pobyt. Cizí státní příslušníci se ve svých strukturách podle pohlaví a věku odlišují od celkové populace ČR, což je dáno převažující formou pracovní migrace: 60 % cizinců je mužského pohlaví, pouze 40 % ženského, daleko více jsou koncentrováni do produktivního věku, naopak slabší je zastoupení osob starších¹.

¹ ČSÚ nemá k dispozici žádné údaje o rozložení cizinců podle pohlaví a věku z roku 2008. Poslední dostupná data se vztahují k 31. 12. 2007, ta byla zařazena do publikace Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2007 a jsou dostupná na internetu ([http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/AD002D3E4A/\\$File/c01a06.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/AD002D3E4A/$File/c01a06.pdf)).